

9. CZ-NACE 21 - VÝROBA ZÁKLADNÍCH FARMACEUTICKÝCH VÝROBKŮ A FARMACEUTICKÝCH PŘÍPRAVKŮ

9.1 Charakteristika odvětví

Farmaceutický průmysl byl spolu s chemickým dlouhá léta nedílnou součástí zpracovatelského odvětví OKEČ 24. V souvislosti s novým členěním podle mezinárodní klasifikace NACE Rev. 2 je od roku 2009 veden odděleně a v Panoramě je mu proto poprvé věnována samostatná kapitola. Odvětví CZ-NACE 21 se řadí mezi high-tech obory. Jeho produkty jsou vyráběny chemickými a biotechnologickými procesy a slouží k humánnímu a veterinárnímu využití. Vysoká přidaná hodnota farmaceutik (v rámci ZP jedna z nejvyšších na pracovníka) je založena na technologiích náročných na výzkum, vývoj a vysoce kvalifikované pracovní síly. Výrobky odvětví lze rozdělit na značkové (patentově chráněné) a generika (kopie originálů jejichž patentová ochrana vypršela). Nové léky jsou přitom výsledkem mnohaletých výzkumů, ověřování a schalování a podle údajů Evropské federace farmaceutického průmyslu (EFPIA) pouze u tří z deseti nových produktů jsou tržby s to pokrýt vynaložené náklady na výzkum a vývoj. V ČR bylo v roce 2008 na výzkum a vývoj v tomto odvětví vynaloženo 1,09 mld. Kč, z toho z podnikatelských zdrojů 287 mil. Kč, z veřejných 671 mil. a ze zahraničních 127 mil. Kč.

Odvětví CZ-NACE 21 se dělí na dva subobory: výrobu základních farmaceutických substancí (CZ-NACE 21.1) a výrobu konečných lékových forem (CZ-NACE 21.2) jako jsou samotné léky, vakcíny, homeopatika, dentální produkty aj. Přitom výrazně vyšší podíl na tržbách odvětví má subobor 21.2 (v EU-27 je to 90 %, v ČR cca 85 %) .

9.2 Pozice odvětví v rámci zpracovatelského průmyslu

V roce 2009 působilo v rámci farmaceutického průmyslu celkem 125 podnikatelských subjektů, z toho jedna pětina se zahraniční účastí. Na tržbách zpracovatelského průmyslu (ZP) se farmacie v roce 2009 podílela 1,1 %, na účetní přidané hodnotě 1,6 %, na počtu zaměstnaných osob necelými 0,9 % a na obratu zahraničního obchodu 2,6 % (z toho v dovozu 4,1 % a ve vývozu 1,3 %). Přitom záporné saldo u tohoto sektoru je vůbec nejvyšší ze všech zpracovatelských odvětví (v roce 2009 dosáhlo minus 44,8 mld. Kč). Je to dáno tím, že v ČR se vyrábí jen omezený sortiment léčiv (zpravidla generik) a vzhledem k trvale vysoké poptávce rostly v posledních letech dovozy rychleji než naše vývozy, takže záporné saldo obchodní bilance neustále narůstalo.

Většina našich farmaceutických výrobců a distributorů léčiv je v současné době v rukou zahraničních vlastníků. Největší domácí farmaceutickou firmu Zentivu, a.s. plně ovládl v roce 2009 francouzský gigant Sanofi - Aventis, přičemž toto převzetí v hodnotě dvou miliard dolarů se dostalo do seznamu 108 největších světových fúzí v roce 2009 na 50.místo. Dalším klíčovým hráčem na tomto lukrativním trhu je izraelská skupina Teva Pharmaceuticals, která na českém trhu působí od roku 1997 a v roce 2006 se spojila s opavskou společností IVAX Pharmaceuticals, s.r.o. Ta získala v roce 2009 ocenění „Nejvýznamnější investor roku“ za více než miliardovou investici do výstavby nového komplexu na výrobu pevných lékových forem (tablety a želatinové kapsle), které jsou exportovány téměř výhradně do USA. Největším českým, ale i středoevropským producentem doplňků stravy je třinecká firma Walmark, která v období od června 2008 do května 2009 poprvé skončila ve ztrátě ve výši 164 mil. Kč. Další významnou firmou je pak Lonza Biotec, a.s. v Kouřimi, jejímž majoritním majitelem je švýcarská skupina Lonza, která v roce 2007 dokončila investici v hodnotě cca 40 mil. EUR (farmaceutické enzymy).

V žebříčku TOP 100 největších českých firem za rok 2009 obsadila Zentiva, a.s. 42. místo a v pořadí

nejobdivovanějších firem, který vzniká na základě hlasování top manažerů, skončila na 10. místě, přičemž v rámci samotné chemie byla hodnocena jako vůbec nejlepší.

9.3 Hlavní ekonomické ukazatele

9.3.1 Cenový vývoj

Vývoj cen základních farmaceutických výrobků je zachycen v tabulce 9.1 a potvrzuje mírný meziroční cenový růst v posledních dvou letech. Údaje o vývoji cen farmaceutických přípravků nejsou pro tuto analýzu k dispozici.

Tabulka 9.1 Index cen průmyslových výrobců v letech 2008 - 2009

Název	Kód CZ-CPA	Průměr od počátku roku	
		2008	2009
Základní farmaceutické výrobky	21.1	102,4	104,4
Farmaceutické přípravky	21.2	x	x
Základní farmaceutické výrobky a přípravky	21	102,4	104,4

Pramen: ČSÚ
Pozn: stejné období předchozího roku = 100

9.3.2 Základní produkční charakteristiky

Vývoj základních produkčních ukazatelů odvětví CZ-NACE 21 v letech 2005 - 2009 je zachycen v tabulkách 9.2 až 9.5 a v grafu 9.1

Tabulka 9.2 Počet podniků v rámci CZ-NACE 21 v letech 2005 - 2009

	2005	2006	2007	2008	2009
CZ-NACE 21	125	121	126	128	125

Pramen: předběžné údaje ČSÚ; rok 2009 - vlastní odhad MPO

Tabulka 9.3 Tržby za prodej vlastních výrobků a služeb v b.c. v letech 2005 - 2009

(tis. Kč)	2005	2006	2007	2008	2009
CZ-NACE 21	24 948 819	26 217 619	27 550 570	27 242 000	28 162 217
meziroční index	x	105,1	105,1	98,9	103,4

Pramen: předběžné údaje ČSÚ; rok 2009 - vlastní odhad MPO

Tabulka 9.4 Účetní přidaná hodnota v b.c. v letech 2005 - 2009

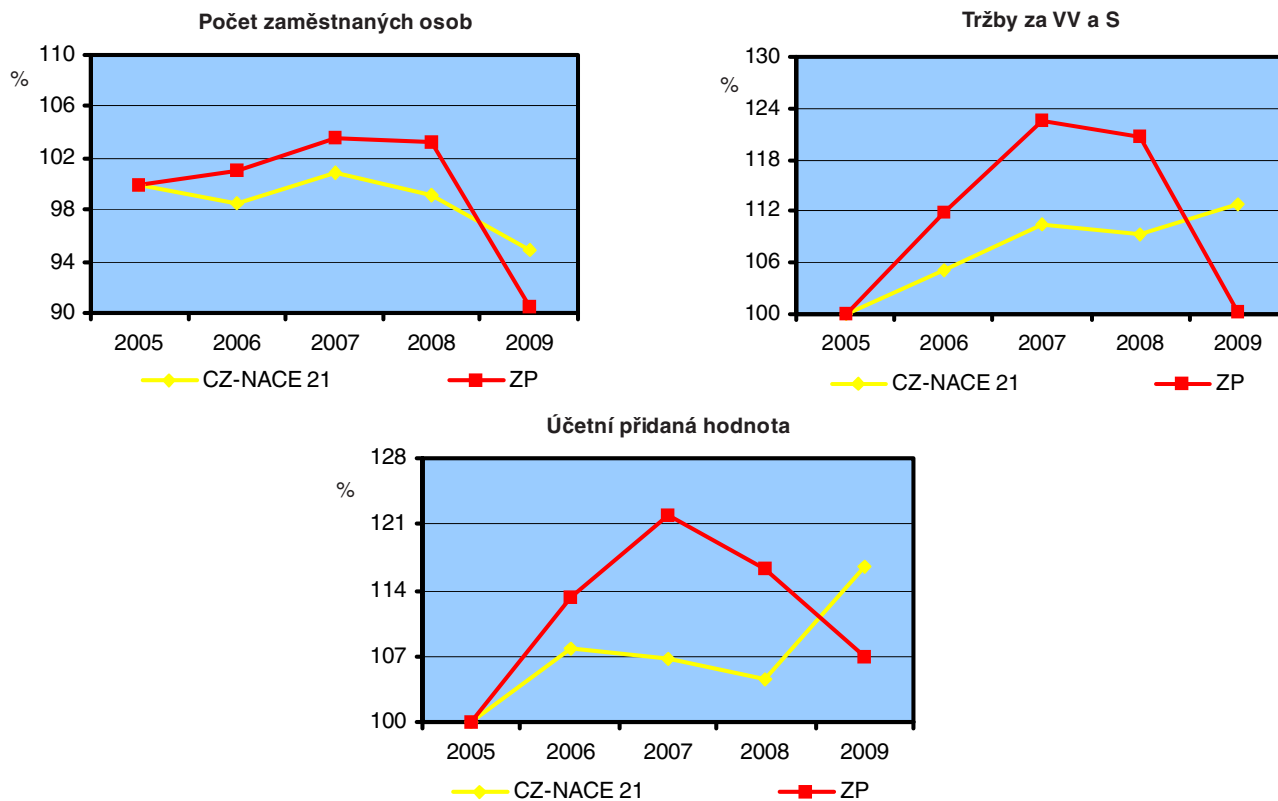
(tis. Kč)	2005	2006	2007	2008	2009
CZ-NACE 21	9 733 466	10 500 529	10 378 109	10 186 846	11 347 449
meziroční index	x	107,9	98,8	98,2	111,4

Pramen: předběžné údaje ČSÚ; rok 2009 - vlastní odhad MPO

Tabulka 9.5 Počet zaměstnaných osob v letech 2005 - 2009

(osob)	2005	2006	2007	2008	2009
CZ-NACE 21	9 930	9 783	10 009	9 839	9 427
meziroční index	x	98,5	102,3	98,3	95,8

Pramen: předběžné údaje ČSÚ; rok 2009 - vlastní odhad MPO

Pozn.: údaje v běžných cenách

Pramen: předběžné údaje ČSÚ, rok 2009 vlastní odhad MPO

Graf 9.1 Vývoj základních produkčních charakteristik v letech 2005 - 2009

Počet podniků v rámci odvětví je dlouhodobě stabilní a pohybuje se v úzkém rozmezí od 120 až 128 subjektů. Kromě klíčových hráčů, zmíněných v kapitole 9.2, zde působí většinou malé a střední podniky, které operují v ČR hlavně ve výzkumu a vývoji a v počátečních fázích farmaceutické produkce, nebo jako dodavatelé základních materiálů pro další zpracování. Podniky se zahraniční účastí se na celkových tržbách odvětví v roce 2009 podílely 87 %, na účetní přidané hodnotě 88 % a na počtu pracovníků 78 %.

Tabulka 9.3 charakterizuje vývoj tržeb ve farmaceutickém průmyslu v uplynulých pěti letech. Je z ní patrné, že tento ukazatel má, s výjimkou roku 2008, trvale vzestupný trend, který nezastavila ani ekonomická recese v roce 2009 (kromě tohoto odvětví stouply meziročně tržby jen v kožedělném průmyslu CZ-NACE 15 a v odvětví CZ-NACE 30 Výroba ostatních dopravních prostředků). Tento příznivý vývoj lze vysvětlit trvale živou poptávkou po lécích, ale také vysokou spotřebou medikamentů zejména u seniorů, jejichž počet v naší populaci neustále roste a dožívají se stále vyššího věku.

Z tabulky 9.4 je patrné, že v souladu s dynamikou tržeb vzrostl v roce 2009 také objem účetní přidané hodnoty, a to o velmi solidních 11,4 %. Vzhledem ke své specifčnosti (high-tech) se tak farmaceutický průmysl zařazuje k nejlépe hodnoceným v ukazateli produktivity práce z tržeb a ÚPH na pracovníka.

Tabulka 9.5 potvrzuje, že počet zaměstnaných osob v odvětví postupně klesá, s výjimkou roku 2007. a to i přesto, že v posledních letech bylo uvedeno do provozu několik významných investic (např. Teva Pharmaceuticals, Lonza Biotech, Zentiva apod.). Z toho lze usuzovat, že farmaceutickým firmám v ČR se dařilo úspěšně restrukturalizovat a racionalizovat produkční kapacity a redukovat počet pracovníků i při rostoucích výkonech.

Osobní náklady v odvětví CZ-NACE 21 (viz tabulka 9.6) rostly v roce 2009 ve shodě s růstem tržeb (+ 3,4 %) a účetní přidanou hodnotou (+ 11,4 %), tedy přiměřeným tempem.

Tabulka 9.6 Osobní náklady v b.c. v letech 2005 - 2009

(tis. Kč)	2005	2006	2007	2008	2009
CZ-NACE 21	4 157 854	4 247 494	4 593 400	4 537 233	4 664 461
meziroční index	x	102,2	108,1	98,8	102,8

Pramen: předběžné údaje ČSÚ; rok 2009 - vlastní odhad MPO

9.3.3 Produktivita práce z ÚPH a hrubý operační přebytek

Za tabulky 9.7 je vidět, že ukazatel produktivity práce z účetní přidané hodnoty v letech 2006 až 2008 kolísal, vždy se však pohyboval nad hranicí jednoho milionu Kč/zaměstnanec. V roce 2009, díky příznivým výsledkům, vzrostl proti roku 2008 o více než 16 % a odvětví CZ-NACE 21 se tak zařadilo v žebříčku hodnocení odvětví ZP k vůbec nejúspěšnějším. Vyšší hodnoty mezi dvaceti dvěma posuzovanými odvětvími totiž dosáhlo pouze CZ-NACE 11 Výroba nápojů (1417,1 tis. Kč/zam.)

Tabulka 9.7 Produktivita práce z účetní přidané hodnoty v b.c. v letech 2005 - 2009

(tis. Kč/zam.)	2005	2006	2007	2008	2009
CZ-NACE 21	980,2	1 073,3	1 036,8	1 035,4	1 203,7
meziroční index	x	109,5	96,6	99,9	116,3

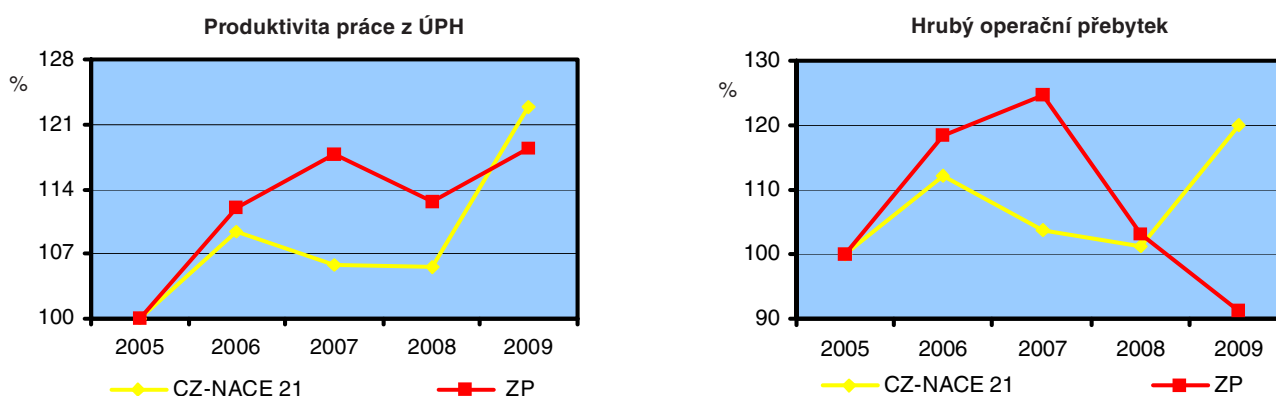
Pramen: předběžné údaje ČSÚ; rok 2009 - vlastní odhad MPO

Podobně příznivě vyznívá i vývoj nově zavedeného ukazatele - hrubý operační přebytek. Jak je vidět z tabulky 9.8 v letech 2005 - 2009 probíhal zde podobný vývoj jako u ukazatele produktivity práce z ÚPH a nárůst v roce 2009 dosáhl oproti předchozímu období více než 18 %.

Tabulka 9.8 Hrubý operační přebytek v b.c. v letech 2005 - 2009

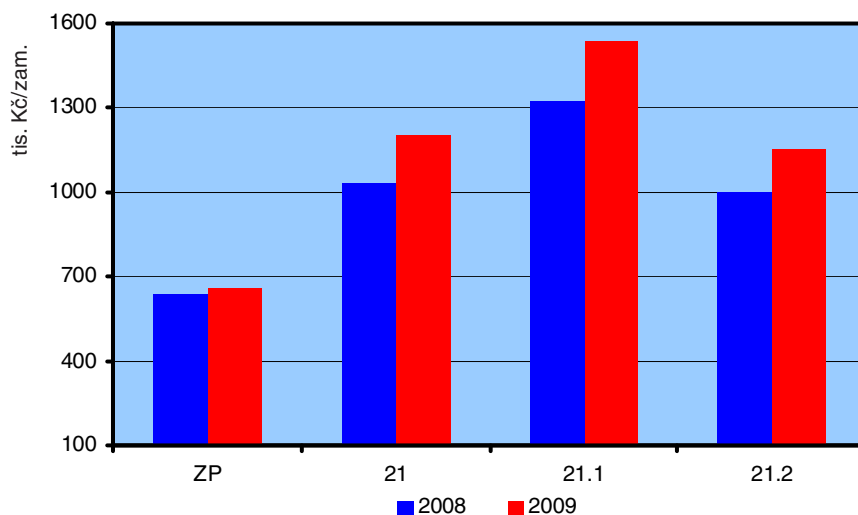
(tis. Kč)	2005	2006	2007	2008	2009
CZ-NACE 21	5 575 612	6 253 035	5 784 708	5 649 613	6 682 988
meziroční index	x	112,1	92,5	97,7	118,3

Pramen: předběžné údaje ČSÚ; rok 2009 - vlastní odhad MPO

Pozn.: údaje v běžných cenách
Pramen: předběžné údaje ČSÚ, rok 2009 vlastní odhad MPO

Graf 9.2 Vybrané ukazatele konkurenceschopnosti 2005 - 2009

Pozn.: údaje v běžných cenách
Pramen: předběžné údaje ČSÚ, rok 2009 vlastní odhad MPO

Graf 9.3 Úroveň produktivity práce z účetní přidané hodnoty až do oborové struktury v letech 2008/2009

9.3.4 Výkonová spotřeba

Pozitivně lze hodnotit i vývoj výkonové spotřeby v odvětví, která v letech 2005-2007 rostla, z toho v roce 2007 poměrně výrazně, v dalších dvou letech v zásadě stagnovala, přestože produkce a tržby odvětví se zvyšovaly.

Tabulka 9.9 Výkonová spotřeba v b.c. letech 2005 - 2009

(tis. Kč)	2005	2006	2007	2008	2009
CZ-NACE 21	16 693 518	16 959 195	18 490 276	18 359 563	18 252 850
meziroční index	x	101,6	109,0	99,3	99,4

Pramen: předběžné údaje ČSÚ; rok 2009 - vlastní odhad MPO

9.4 Zahraniční obchod

9.4.1 Vývoj zahraničního obchodu

Z tabulky 9.10 je zřejmé, že skupina výrobků CZ-CPA 21 vykazuje velmi vysoké záporné saldo v rámci ZP. V roce 2009 dosáhl jejich vývoz objemu 26,7 mld. Kč, zatímco dovoz 71,5 mld. Kč, takže záporné saldo činilo 44,8 mld. korun a ze všech zpracovatelských odvětví bylo nejvyšší, před CZ-CPA 24 (záporné saldo 41,6 mld. Kč).

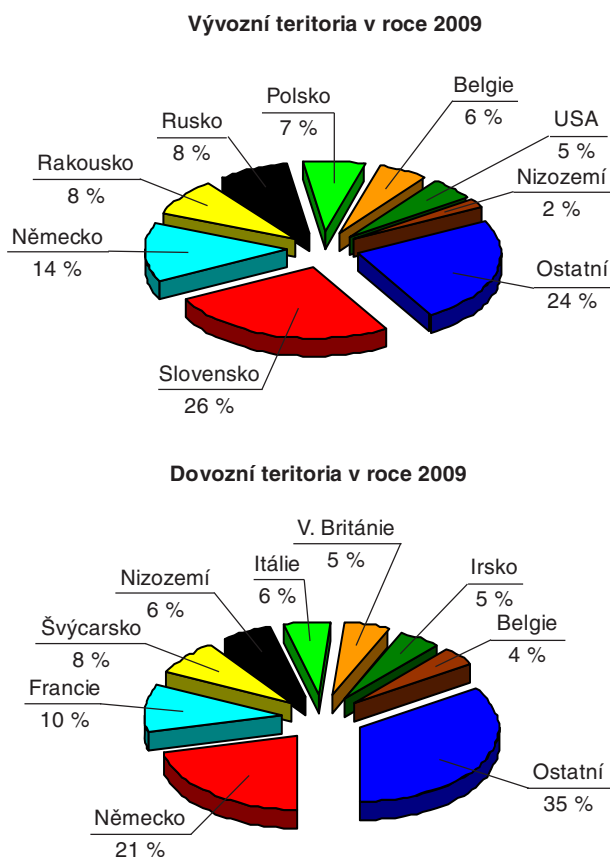
Tabulka 9.10 Zahraniční obchod s výrobky CZ-CPA 21 v b.c. v roce 2009

Kód	CZ-CPA 3 místa	Rok 2009				
		Dovoz v mil. Kč	Vývoz v mil. Kč	Saldo v mil. Kč	Čistá hmotnost v kg	Kg cena v Kč
21.1	Základní farmaceutické výrobky	2 973,6	3 316,7	343,1	23 162 789	128,4
21.2	Farmaceutické přípravky	68 572,4	23 415,9	-45 156,5	47 071 344	1 456,8
21	Základní farmaceutické vyr. a přípr.	71 546,0	26 732,6	-44 813,4	70 234 133	x

Pramen: ČSÚ; údaje k 21.4.2010

9.4.2 Teritoriální struktura zahraničního obchodu

Stejně jako v chemii, také ve farmacii je největším obchodním partnerem České republiky SRN (dovoz 15,4 mld., vývoz 3,7 mld., záporné saldo 11,7 mld., obrat 19,1 mld. Kč) s velkým nárůstem před Slovenskem (dovoz 2,4 mld., vývoz 6,9 mld., obrat 9,3 mld., kladné saldo 4,5 mld. Kč) a Francií (dovoz 7,4 mld., vývoz 523 mil. obrat 7,9 mld., záporné saldo 6,9 mld. Kč). Dalšími významnými obchodními partnery jsou Švýcarsko (obrat 6,3 mld. Kč), Rakousko (4,6 mld. Kč) a Nizozemsko (rovněž 4,6 mld. Kč). S výjimkou Slovenska a Polska máme s většinou států v tomto odvětví zápornou obchodní bilanci.

Pramen: ČSÚ, údaje k 21.4.2010

Graf 9.5 Teritoriální rozdělení zahraničního obchodu 2009 - CZ-CPA 20

9.5 Shrnutí a perspektivy odvětví

Farmaceutický průmysl v Evropě v současné době zaměstnává přes 630 tisíc lidí, z toho 117 tisíc pracuje ve výzkumu a vývoji. Většina z nich působí v SRN a Francii (oba přes 100 tisíc), dále ve Spojeném království (kolem 70 tisíc), Španělsku (40 tisíc), ve Švýcarsku a Belgii (oba po 30 tisících), Irsku a Polsku (oba po 25 tisících). Podle EFPIA je toto odvětví jedním z rozhodujících zaměstnavatelů v oblasti high-tech a přitom generuje ještě tři až čtyřikrát více pracovníků nepřímo, a to v oblasti klinické vědy, tak na univerzitách apod. Z údajů Eurostatu za rok 2004 vyplývá, že hlavními tvůrci účetní přidané hodnoty jsou Německo (19,6 %), Francie (18,2 %) a Spojené království (15,4 %).

Nejvíce specializované producenty léčiv mají ve Slovinsku, Švédsku, Belgii a v Maďarsku, kde je příspěvek k tvorbě ÚPH rovněž velmi významný. Segment generik by se měl i v příštích letech dočkat stabilního růstu. Naproti tomu nových léků, které jsou velmi náročné na výzkum a vývoj, bude přibývat mnohem pomaleji, což donutí země k restrukturalizaci tohoto inovativního sektoru s intenzivnějším využitím biotechnologie a nanotechnologie. Sektoru v současné době dominuje zhruba 25 globálních

farmaceutických hráčů, každý s ročním obratem přes 10 mld. USD, kteří se snaží své produkční portfólio přizpůsobovat hlavním tržním segmentům (kardio, gastro, onkologie, neurologie apod.) a na trh přicházejí s tak zvanými blockbustery (léky s tržbami zpravidla vyššími než miliarda dolarů). Vedle toho na trhu existuje celá řada relativně malých hráčů, kteří se zpravidla zaměřují na jeden tržní segment a často jsou v tomto ohledu lídry. Kromě toho je zde široká škála výrobců generik jejichž podíl na trhu silně kolísá od multinacionálních společností (mezi ty se řadí i Zentiva) až po malé firmy.

V rámci návrhu „Integrované průmyslové politiky pro éru globalizace“ z listopadu 2010 byl farmaceutický průmysl zařazen mezi odvětví, slibná pro řešení dalších budoucích společenských problémů z hlediska změny klimatu, zdraví a bezpečnosti. V návrhu se doslova uvádí, že farmaceutický průmysl a odvětví související se zdravotní péčí, včetně zdravotnických prostředků, zaujímají přední postavení ve světě a hrají důležitou roli při hledání nových léčebných postupů a léčivých přípravků a zlepšování zdraví a kvality života občanů EU, zejména stárnoucí populace.

Jak již bylo zdůrazněno, farmaceutického průmyslu v ČR se poslední ekonomická recese v zásadě nedotkla. Dobře si toto odvětví vedlo i ve fázi oživení, protože v období leden - září 2010 se zvýšily jeho tržby (organizace s 20 a více pracovníky, kam je zařazeno celkem 45 firem) v porovnání se stejným obdobím 2009 o 13,2 %, tržby z přímého vývozu klesly o 10 %, počet pracovníků se snížil o více než 5 % a produktivita práce (měsíční tržby na zaměstnance) stoupla o více než 19 %. Podobně příznivě lze hodnotit i vývoj obchodní výměny, protože dovoz CZ-CPA 21 ve sledovaném období klesl o necelé 1 %, zatímco vývoz z ČR naopak vzrostl o více než 14 %. Díky výraznému předstihu tempa růstu vývozu před dovozem se vysoké záporné saldo obchodní bilance mezitím snížilo o téměř 3,3 mld. Kč. O důvěře k tomuto odvětví v ČR svědčí i to, že zadavatelé reklamy z oblasti farmacie za tři čtvrtletí 2010 již proinvestovali přes miliardu korun. Z dosavadních výsledků lze proto usuzovat, že rok 2010 bude ve farmaceutickém průmyslu patřit k dalším úspěšným.

Dlouhodobě patřila farmacie k sektorům, které se vzpíraly zákonům otevřeného trhu a ekonomická recese se producentů zprvu netýkala. Obří farmaceutické korporace během recese v roce 2009 uskutečnily řadu transakcí a pohltily slabší konkurenty, přičemž celková výše těchto obchodů přesáhla částku 147 mld. USD. Nevyhnula se jí ani Zentiva, kterou převzala Sanofi-Aventis, která menšinovým podílníkům zaplatila 31 mld. Kč. Přitom ani ekonomický propad zisky firem většinou nepoškodil, protože poptávka po lécích neklesla. Velké firmy totiž potřebují rozšířit své portfólio o další společnosti, které produkují léky s delšími patentovými lhůtami. Podle studie IMS Health totiž do tří let vyprší patentové smlouvy na léky s celkovým obratem 185 mld. korun.

Poslední zprávy však naznačují, že farmaceutickému průmyslu hrozí v roce 2011 propad, což se má týkat i Česka. Odolnost farmaceutického průmyslu v minulých letech spočívala v tom, že hlavním zákazníkem byl z 80% stát, který prostřednictvím pojišťoven firmám platí za léky. Pokud byl stát schopen krýt náklady na léky, farmaceutický průmysl probíhající krizi nepocítoval. Ovšem nyní stát díky vyšší nezaměstnanosti a škrtům vybírá méně na zdravotním pojištění a tím má k dispozici i méně finančních prostředků na úhradu léciv. Kromě toho se u firem začíná projevat i probíhající revize cen a úhrad léciv. Další značnou komplikací, na kterou se firmy chystají již několik let, je končící platnost některých patentů léciv. V praxi to znamená, že některé firmy ztratí dosavadní monopol na trhu a tím i konkurenční výhodu. Vzhledem k náročnosti výzkumu a vývoje totiž většinou žádné nové patenty firmy kvůli měnícím se poměrům nemají a budou nuceny masivně propouštět. Snižování stavů pracovníků v poslední době oznámily například Sanofi-Aventis, Pfizer, Roche a některé další. Podobný vývoj se očekává i v tuzemsku, přičemž analytici odhadují, že tržby odvětví CZ-NACE 21 by v roce 2011 mohly oproti roku 2010 klesnout zhruba o 5 %.